

UOT 37.0

Nərgiz Edvinovna Əhmədova

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
Məktəbəqədər təhsilin pedaqogikası kafedrasının baş müəllimi
<https://orcid.org/0009-0000-9309-1383>
[https://doi.org/10.69682/arti.2024.91\(6\).67-72](https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(6).67-72)*

BMT-nin DAYANIQLI İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİ PROQRAMINDA TƏHSİLİN İNKİŞAF KONSEPSİYASI

Наргиз Эдвиновна Ахмедова

*старший преподаватель кафедры Дошкольной педагогики
Азербайджанского Государственного Педагогического Университета*

КОНЦЕПЦИЯ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В ПРОГРАММЕ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ООН

Nərgiz Edvinovna Ahmadova

*senior teacher of the department of Pedagogy of
preschool education of Azerbaijan State Pedagogical University*

DEVELOPMENT CONCEPT OF EDUCATION IN THE UN SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS PROGRAM

Xülasə. BMT-nin dayanıqlı inkişaf məqsədləri proqramı təhsilin inkişaf etdirilməsi qarşısında bir sıra mühüm vəzifələr qoyur. Bunlar ilk növbədə təhsilin inkişaf istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi ilə bağlıdır. Bu baxımdan məqalədə dayanıqlı inkişaf konsepsiyası kontekstində respublikamızda təhsilin inkişaf etdirilməsinin aşağıdakı bir sıra mühüm konsepsiyaları xarakterizə edilmişdir: 1) təhlükəsiz inkişaf konsepsiyasının həyata keçirilməsi; 2) təhsilin cəmiyyətin inkişafına yönəldilməsi; 3) təhsilin sosial, iqtisadi, siyasi kontekstlə əlaqələndirilməsi; 4) dayanıqlı inkişaf konsepsiyasının şəxsiyyət, onun cəmiyyətdəki yeri haqqında təsəvvürlərin metodoloji əsası kimi qəbul edilməsi; 5) təhsilin məzmunu və metodlarının davamlı inkişaf konsepsiyasının əsas prinsiplərinə söykənməsinin təmin edilməsi; 6) əhalinin böyük sosial-demoqrafik qrupunu təşkil edən tələbə gənclərin cəmiyyətimizin tərəqqisi və dayanıqlı inkişafı təmin etmək üçün onların potensialdan səmərəli istifadə edilməsi.

Açar sözlər: *dayanıqlı inkişaf; təhsil; konsepsiya; kontekst; paradiqma.*

Аннотация. Программа ООН «Цели устойчивого развития» ставит ряд важных задач по развитию образования. Они в первую очередь связаны с определением направления развития образования. В связи с этим в статье характеризуются следующие важные концепции развития образования в нашей стране в контексте концепции устойчивого развития: 1) реализация концепции безопасного развития; 2) направление образования на развитие общества; 3) связь образования с социальным, экономическим, политическим контекстом; 4) принятие концепции устойчивого развития как методологической основы представлений о личности, ее месте в обществе; 5) обеспечение того, чтобы содержание и методы образования основывались на основных принципах концепции устойчивого развития; 6) эффективное использование потенциала студенческой молодежи, составляющей большую социально-демографическую группу населения, для обеспечения прогресса и устойчивого развития нашего общества.

Ключевые слова: *устойчивое развитие; образование; концепция; контекст; парадигма.*

Abstract. The UN Sustainable Development Goals program sets a number of important goals for the development of education. These are primarily related to determining the direction of development of education. In this regard, the article characterizes the following important concepts of the development of education in our country in the context of the concept of sustainable development: 1) implementation of the

concept of safe development; 2) directing education to the development of society; 3) linking education with social, economic, political context; 4) acceptance of the concept of sustainable development as a methodological basis of ideas about the personality, its place in society; 5) ensuring that the content and methods of education are based on the basic principles of the concept of sustainable development; 6) effective use of the potential of student youth, who form a large socio-demographic group of the population, to ensure the progress and sustainable development of our society.

Keywords: *sustainable development; education; concept; context; paradigm*

Dayanıqlı inkişafa keçid ilk növbədə cəmiyyətin gələcəkdə hansı tip insan formalaşdıracağından asılıdır. Fərdi şüurun inkişaf səviyyəsini, onun şəxsiyyətlərarası əlaqələrinin xarakterini və dolğunluğunu, sosial həyata qatılma dərəcəsini onun dəyərləri, motivləri təyin edir. Bunlara isə cəmiyyət təhsil sahəsində dayanıqlı inkişafın hədəflərinə uyğun gələn siyasətlə nail ola bilər.

Məhz bu baxımdan dayanıqlı inkişaf konsepsiyasının pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi çərçivəsində tədqiqini zəruri hesab edirik. Hesab edirik ki, məhz bu elm dayanıqlı inkişaf strategiyasını möhkəmləndirmək, onun anlayışlar aparatını müəyyən etmək və onu ictimai şüura çatdırmaq iqtidarındadır.

Belə ki, bəşəriyyətin sağ qalma strategiyası kimi dayanıqlı inkişaf konsepsiyasının işığında təhsilin xüsusi rolu var. Müasir şəraitdə təhsil qlobal problemləri həll edəcək, sivilizasiyanın sağ qalması, biosferin qorunub saxlanması üçün öz töhfəsini verəcək insan yetişdirməli, onlara “insan-təbiət-cəmiyyət” sistemində təşəkkül tapmış münasibətlərin yeni mərhələsində yeni dəyərləri aşılmalıdır. Dayanıqlı inkişaf demək olar ki, cəmiyyətin məqsəd və dəyərlərində bir inqilabdır ki, onun da əsas istiqamətini istehlakçılıq prioritetlərinin mənəvi dəyərlərlə əvəz edilməsi təşkil edir. Hesab edirik ki, dayanıqlı inkişaf konsepsiyası bu gün təhsil nəzəriyyəsinin, pedaqogikanın ideoloji əsaslarının tərkibinə daxil edilməli və müasir dünyada təhsilin məqsəd və funksiyaları onun məqsəd və prinsipləri nöqtəyi-nəzərdən dərk edilməlidir. Təhsil nəzəriyyəsi, pedaqogika gələcəkdə öz metodoloji əsaslarını qurmaq üçün dayanıqlı inkişaf konsepsiyasından istifadə etməlidir.

Belə bir suala cavab axtarmaq olar ki, təhsil ilə dayanıqlı inkişaf konsepsiyasının qarşılıqlı əlaqəsi nədə özünü büruzə verir? Bu suala cavab vermək üçün təhsilə aksioloji yanaşmanın imkanlarına müraciət etməliyik. Bu kontekstdə “davamlılıq” normalda inkişafın necə baş verməli olduğunu göstərir: inkişaf sosial cəhətdən

ədalətli, ekoloji və qənaətcil olmalıdır. İnsan-təbiət-cəmiyyət triadasında harmoniyaya yönələn dayanıqlı inkişafın tədqiqində aksioloji yanaşma inkişaf (development) anlayışı ilə bağlı olan yeni dəyərləri, konsepsiyaları üzə çıxarmağa imkan verir. Onların arasında təhlükəsizlik, azadlıq, bərabərlik, həmrəylik, demokratiya, mədəniyyət və s. təməl dəyərlər qeyd olunur. Dayanıqlı inkişafın bu dəyərləri beynəlxalq təşkilatların demək olar ki, bütün sənədlərində daha konkret şəkildə öz əksini tapmışdır.

Belə konsepsiyalardan biri təhlükəsizlik (security) konsepsiyasıdır. Bu konsept çox vaxt “təhlükəsiz inkişaf” (“development security”) və ya “inkişafın sekuritləşməsi” [2, s.78-94] kimi də işlədilir. Bu mənada, birincisi, təhlükəsizlik cəmiyyət və dövlətin də əsas dəyərlərindən biridir. Dayanıqlı inkişaf kontekstində isə söhbət sistemli təhlükəsizlikdən gedir. Təhsil isə insanın təməl hüquqlarından biri olmaqla, dayanıqlı inkişafın, ölkələr arasındakı sülhün və sabitliyin açarıdır və buna görə də qloballaşmadan təsirlənən cəmiyyətlərin həyatında və XXI əsrin iqtisadiyyatında səmərəli iştirak üçün zəruri vasitə kimi xidmət edir. Dayanıqlı inkişafa keçid şəraitində təhsil artıq bilik və mədəniyyətin ötən nəsillərdən indiki və gələcək nəsillərə translyasiyası vasitəsi kimi çıxış etmir. Təhsil dayanıqlı inkişafda bir proses olaraq uzunmüddətli iqtisadi inkişafın təmin olunmasında, ekoloji tarazlığın qorunmasında və sosial rifahın yüksəldilməsində lazımi qərarların qəbul edilməsi və həyata keçirilməsi haqqında biliklər verir. Cəmiyyət üçün təhlükə yaradan problemlərlə bağlı müvafiq qərarları qəbul etmək üçün lazımi bacarıqlar verməklə, cəmiyyətin təhlükələrdən qorunmasında və dayanıqlı inkişafın hər bir mərhələsində ortaya fərqli baxış və qiymətləndirmələrin meydana çıxmasına səbəb olmaqla, təhsil milli prioritetlərdən biri, milli təhlükəsizliyin təmin edilməsinin əsasını təşkil edir.

İkincisi, təhsil cəmiyyətin rifahını və dayanıqlı inkişafını təyin edən əsas qurumlardan biridir. Təhsil sistemi gələcəkdə insanın rifahına

töhfə verir, adambaşına daha yüksək istehsal və daha yüksək məhsuldarlığı təmin edir. Eyni zamanda, təhsil mövcud rifahla əlaqəlidir, çünki tədqiqatlar göstərir ki, daha yüksək təhsil səviyyəsi olan insanlar həyatdan daha çox məmnunluq hissi keçirir, sağlamlıqları, başqaları ilə birgə sosiallaşmaq və cəmiyyətlərinin həyatında iştirak etmək üçün daha yaxşı imkanlara malik olurlar. Təhsil bir sıra sosial-iqtisadi məsələlərin həllinə, o cümlədən ətraf aləmdə baş verən prosesləri anlamağa və birgəyaşayış qabiliyyətinin artırılmasına köməklik etməklə tolerant mühitin formalaşmasına zəmin yaradır. Həmçinin iqtisadi təhlillər göstərir ki, inkişaf etmiş ölkələrin inkişafına təsir göstərən başlıca amil təhsil və onun inkişaf etdirilməsidir. Hansı ölkələrin təhsil səviyyəsi yüksəkdirsə, həmin ölkələrin iqtisadi səviyyəsi də yüksəkdir.

Üçüncüsü, təhsil sosial, iqtisadi, siyasi kontekstdən ayrıca mövcud ola bilməz, çünki bütün sosial təsisatlarla sıx əlaqədə olan təhsil iqtisadi, siyasi, sosial, mədəni kimi bir çox amillərdən təsirlənir. Bəşəriyyətin dayanıqlı inkişafa keçidi də təhsildə köklü transformasiyalara səbəb olur. Rəsmi sənədlərin əksəriyyətində, dayanıqlı inkişaf kontekstində təhsil problemləri ilə bağlı elmi tədqiqatlarda “Dayanıqlı inkişaf naminə təhsil” konsepsiyasına rast gəlirik. Bu tədqiqatlarda dayanıqlı inkişaf prinsiplərinə əməl etmək üçün təlimin fənlərarası inteqrasiya prinsip üzərində qurulmalı, dayanıqlı inkişaf məsələlərinin bütün fənlərin ayrılmaz elementi olmalı və bütün tədris planlarına daxil edilməli olduğu vurğulanır [3, s. 94-103].

Dördüncüsü, dayanıqlı inkişaf konsepsiyası şəxsiyyət, onun cəmiyyətdəki yeri haqqında təsəvvürlərin metodoloji əsası kimi qəbul edilə bilər. Dayanıqlı inkişaf konsepsiyası bir tərəfdən bu günün reallıqlarını açıqlayır, digər tərəfdən fəaliyyət proqramını işləyib hazırlayır və dövlətin şəxsiyyətin yetişdirilməsində konkret öhdəliklərini müəyyən edir. Dayanıqlı inkişaf konsepsiyasının bu günün maraqlarını təmin edərkən gələcək nəsillərin mənafeələrinin nəzərə alınması zərurətinə dair müddəası metodoloji yanaşma olaraq dövlətin vəzifələrinə və onun təhsil sisteminin xüsusiyyətlərinə əsaslı dərəcədə təsir göstərməlidir. Şəxsiyyətin sosiallaşması bu gün yeni dəyərlər əsasında həyata keçməlidir ki, onların da bəziləri məhz dayanıqlı inkişaf konsepsiyasında öz əksini tapmışdır. Yeni də-

yərlər və münasibətlər, davranış və yaşayış tərzii təhsil vasitəsilə yeridilir, bununla da dayanıqlı inkişaf təmin olunur. Bu baxımdan təhsil özü bir dəyərdir, çünki cəmiyyətin bütün digər dəyərləri onun köməyi ilə formalaşır. Beləliklə, müddəalarına şəxsiyyətin sosiallaşması ilə bağlı ideyaların da daxil edildiyi dayanıqlı inkişaf konsepsiyası mütəxəssis şəxsiyyəti haqqında yeni elmi nəzəri əsasları formalaşdırır. Belə mütəxəssislərdən biri müəllim, onun bir çox bacarıqlara, o cümlədən kommunikativ bacarıqlara malik şəxsiyyət kimi formalaşmasının pedaqoji əsaslarının işlənilməsidir.

Beşincisi, təhsilin məzmunu və metodları dayanıqlı inkişaf konsepsiyasının aşağıdakı əsas prinsiplərinə söykənir: ehtiyatlılıq, təbii mühitin qorunması, əməkdaşlıq, səmərəli iştirak, insanın şüur və dünyagörüşünün ekolojiləşdirilməsi. Burada önləyicilik prinsipini xüsusi vurğulamaq istərdik. Rio-de-Janeyro Bəyannaməsinin bu ehtiyatlılıq prinsipi (15-ci prinsip) bəşər sivilizasiyasının üzləşdiyi müxtəlif problemlərin qarşısını almaq üçün qabaqlayıcı hərəkətlərə ehtiyacının olmasının konkret ifadəsindən başqa bir şey deyildir. Müvafiq olaraq təhsil sistemi də yeni sosial-iqtisadi və elmi-texniki şəraitdə qeyri-trivial problemləri həll edəcək, önləyici tədbirlər görəcək, lazımi dərəcədə uzaqgörən olan mütəxəssis yetişdirməlidir. Buna görə də təhsil getdikcə proqnostik istiqamət almalı, yəni təbiət, texniki və humanitar elmlərdə baş verən müasir proseslər haqqında bilik sistemini təmin etməklə yanaşı, müvafiq tendensiyaları ekstrapolyasiya etmək qabiliyyətini də formalaşdırmalıdır. Belə təhsili səciyyələndirmək üçün A.D. Ursul “önləyici təhsil” anlayışını işlədir. Bununla da, yəni mütəxəssis hazırlığının yüksək keyfiyyətini təmin etməklə, onlarda qlobal ictimai şüuru və səmərəli həyat qabiliyyətini formalaşdırmaqla ali təhsil qlobal problemlərin həllinə öz töhfəsini vermiş olar.

Və, nəhayət, altıncısı, əhalinin böyük sosial-demoqrafik qrupunu təşkil edən tələbə gənclər güclü innovasiya potensialına malikdir və cəmiyyətimizin tərəqqisi, dayanıqlı inkişafı bir çox mənada bu potensialdan səmərəli istifadə ilə bağlıdır. Eyni zamanda, məhz gənclər bu gün dünyada təbii resurs ehtiyatlarından istifadənin bugünkü təşkilindən əziyyət çəkən təbəqədir. Cəmiyyətin dayanıqlı inkişafının aktiv iştirakçısı olan tələbə gənclərin peşə səriştəliliyi

üzərində çalışmadan dayanıqlı inkişafı təsəvvür etmək mümkün deyil. Axı tələbələr yeni ideologiya və dünyagörüşünü aktiv yayan əhali qrupudur. Gənclər milli-dövlət maraqlarının obyektivi və Azərbaycan dövləti və cəmiyyətinin qaranlıklarından biridir. Ölkəmizin müxtəlif sferalarında gənclərin iştirakı olmadan pozitiv dəyişikliklər mümkün olmazdı. Gənclərin innovativ potensialı, təşəbbüskarlığı, peşə karyerası baxımından perspektivlərinin olması ölkəmizdə cərəyan edən sosial-iqtisadi proseslərin xarakteri və sürətinə ciddi təsir göstərir. “Gənclər xalqımızın, millətimizin, ölkəmizin gələcəyidirlər” – deyən Ulu öndərimiz H. Əliyev gənclərə xitabən bu haqda çox gözəl demişdir: *“Hər bir Azərbaycan gənci öz həyat yolunu müstəqil Azərbaycan Respublikasının gələcək yolu kimi qəbul etməlidir və öz həyatını qurarkən, özünü həyatda fəaliyyətə hazırlayarkən və fəaliyyətə başlayıb onu davam etdirərkən özü haqqında da düşünməlidir, ailəsi haqqında da düşünməlidir, ancaq hər şeydən çox, hər şeydən artıq müstəqil Azərbaycanın bu günü, gələcəyi haqqında düşünməlidir”* [1, s. 344].

Beləliklə, dayanıqlı inkişaf konsepsiyası nəinki gənclərin, o cümlədən tələbələrin xüsusi qayğıya ehtiyacı olduğunu təsdiqləyir, həm də tələbə gənclərin özləri dayanıqlı inkişafa keçid prosesinin əsas iştirakçıları, "davranış qaydalarının dəyişdirilməsi agentləri" elan olunurlar. Demək olar ki, Dayanıqlı İnkişaf Konsepsiyasını təsbit edən bütün sənədlərdə və müqavilələrdə (Gündəm 21, Dayanıqlı İnkişaf haqqında Yohannesburq Bəyannaməsi, Dayanıqlı İnkişaf üzrə Ümumdünya Sammitinin Qərarlarının İcra Planı, “Dayanıqlı inkişaf üçün təhsil və maarifləndirmə”, “XXI əsrdə innovativ cəmiyyət üçün təhsil”) dayanıqlı inkişafın həyata keçirilməsində əsas amil kimi təhsilin əhəmiyyəti xüsusi vurğulanır. Hələ 1992-ci ildə keçirilmiş Sammitin Proqramının 36-cı bəndində “Təhsil dayanıqlı inkişafın təməlidir” kimi bir müddəa yer almışdır. Bu fikir 10 il sonra Yohannesburq Sammitində bir daha təsdiqləndi. Yenə də qeyd olundu ki, dayanıqlı inkişaf konsepsiyası təhsil sistemi vasitəsilə translyasiya olunmalıdır.

Dayanıqlı inkişaf üçün təhsilin əhəmiyyətini ictimaiyyətə çatdırmaq istiqamətində atılan mühüm addımlardan biri də BMT Baş Assambleyasının 2005-2014-cü illər üçün “Dayanıqlı İnkişaf üçün Təhsil Onilliyi”nin (“education for

sustainable development”) keçirilməsi ilə bağlı elanı oldu. Burada əsas məqsəd dayanıqlı inkişaf sahəsində bütün prinsipləri, dəyərləri və təcrübəni təhsil və maarifçiliyin bütün aspektlərinə inteqrasiyası etdirmək idi. Eyni zamanda qeyd edilirdi ki, təhsilin dayanıqlı inkişaf kontekstində təkmilləşdirilməsi bütün ölkələrdə və qitələrdə insanların davranışının dəyişməsinə töhfə verəcək və indiki və gələcək nəsillərə münasibətdə təmiz mühit, iqtisadi sabitlik və ədalət ilə səciyyələnən davamlı bir gələcək üçün şərait yaradacaqdır. “Təhsil onilliyi” proqramının əsas məqsədlərindən biri də dayanıqlı inkişaf siyasətinin yeridilməsində innovativ təhsil metodlarının tətbiqi və bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığı inkişaf etdirmək olmuşdur. Bu strategiya əsasən auditoriyası ilə fərqlənən aşağıdakı dörd istiqamətdə yeridilməli idi:

- orta təhsili səviyyəsinin yüksəldilməsi;
- təhsilin hər bir səviyyəsində dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi üçün müvafiq təkmilləşdirilmə proqramların tətbiq edilməsi;
- “dayanıqlı inkişaf” anlayışının geniş əhali kütləsi arasında təbliği;
- dayanıqlı inkişaf sahəsində mütəxəssislərin hazırlanması.

“Təhsil onilliyini” təbliğ və təşviq etmək, bu sahədə fəaliyyəti əlaqələndirmək üçün YUNESKO “aparıcı agentlik” olaraq işə salındı. Dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə uyğun olaraq bu qurum tədris olunan proqramlarda müvafiq dəyişikliklər edilməsi məsələsini gündəmə gətirdi.

Beləliklə, BMT tərəfindən elan edilmiş “Dayanıqlı İnkişaf üçün Təhsil Onilliyi” proqramının ideyaları əsasında yeni təhsil paradigması yaradıldı və hər bir ölkənin inkişafında və təhsil sistemində mövcud olan fərqlərlə yanaşı, milli səviyyədə, təhsilin dayanıqlı inkişafı naminə strateji planlaşdırmanın konturları formalaşmağa başladı.

Bütün bu sənədlərin təhlili Dayanıqlı İnkişaf Konsepsiyasının təhsillə bağlı əsas fikirlərinin nədən ibarət olduğunu göstərir.

BMT-nin dayanıqlı inkişafı ilə bağlı qərarlarına uyğun olaraq başqa dövlətlərdə olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasında da ölkənin dayanıqlı inkişaf strategiyası işləndi. Dayanıqlı inkişaf fenomeninin nəzəri dərki ilə bağlı ölkəmizin elm adamları tərəfindən çox işlər görüldü və bu işlər “Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik konsepsiyasının təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidenti-

nin 23 may 2007-ci il tarixli 2198 sayılı Sərəncamı, 29 dekabr 2012-ci il tarixli 800 sayılı Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası, “2015-2025-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyası”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 yanvar 2015-ci il tarixli Sərəncamı ilə məntiqi şəkildə tamamlandı. Bu sənədlərdə səy və mənbələri dayanıqlı inkişaf üçün elm və təhsilə yönəltməyin zəruriliyi haqqında müddəalar yer almışdır.

Şübhəsiz ki, sadalanan sənədlərin məzmunu BMT-nin 2015-ci ilin sentyabr ayında Nyu-Yorka keçirilən Sammitinin “Dünyamızın transformasiyası: 2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf sahəsində gündəlik” – “Gündəlik-2030” adlı yekun sənədi ilə tam uzlaşır. Sammitdə Dayanıqlı İnkişaf sahəsində Minilliyin Məqsədlərinə nail olma dərəcəsi müzakirə edilmiş və 2015-ci ildən sonrakı dövr üçün yeni fəaliyyət vektorları müəyyən edilmişdir. Dayanıqlı inkişaf sahəsində 17 məqsəd və 169 vəzifə qarşıdakı işlərin miqyası və gərginliyindən xəbər verir. Hökumətlərdən bu 17 məqsədi qəbul etmək və onlara nail olmaq üçün milli çərçivələr yaratmaq gözlənilir. Ölkələrin əsas öhdəliyi dayanıqlı inkişaf məqsədlərinin icrasında əldə olunan irəliləyişi izləmək və təhlil etməkdir. Bunun üçün keyfiyyətli və əlçatan məlumatların vaxtında toplanması tələb olunur. Dayanıqlı inkişaf məqsədlərinin icrasının regional səviyyədə izlənməsi və təhlili isə milli səviyyədə aparılan təhlillərə əsaslanacaq və qlobal səviyyədə izləmə və təhlil işində istifadə olunacaq. Sənəddə bir daha dayanıqlı inkişaf triadasının, yəni onun iqtisadi, sosial və ekoloji komponentlərinin ayrılmaz olduğu vurğulanmaqla kompleks yanaşmanın zəruriliyi əsaslandırılmışdır [4].

“Gündəlik-2030” – da əks olunan və 1 yanvar 2016-cı il tarixdə rəsmi şəkildə qüvvəyə minmiş Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə qoşulmuş ölkəmizdə “Gündəlik-2030”dan irəli gələn milli öhdəliklərlə bağlı dövlət orqanlarının üzərinə düşən vəzifələrin icrasının əlaqələndirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə “Azərbaycan Respublikasının Davamlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurası” yaradıldı, milli səviyyədə dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə nail olunmasına dair monitoring və hesabatlıq mexanizmi müəyyən edildi, müvafiq dövlət orqanlarının qarşısında konkret

vəzifələr qoyuldu. Bu vəzifələr əsasən aşağıdakılardan ibarət idi:

- “Gündəlik-2030”un milli səviyyədə icrası ilə bağlı Dövlət Statistika Komitəsinin üzərinə düşən vəzifələrin layihəyə yerinə yetirilməsi;

- Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə nail olma göstəriciləri üzrə statistik məlumatların toplanması, işlənməsi, müvafiq statistik məlumat bazasının hazırlanması və yayımı;

- ölkənin dayanıqlı inkişaf vəziyyətini xarakterizə edən statistik göstəricilər əsasında kompleks təhlillərin aparılması;

- dayanıqlı inkişaf statistikasının təşkili və həyata keçirilməsi sahəsində fəaliyyətin təmin edilməsi üçün Dövlət Statistika Komitəsi aparatının strukturunda Davamlı İnkişaf Statistikası şöbəsi yaradılması.

Ümumiyyətlə, Davamlı inkişafa dəstək üzrə tədbirlərin sayı isə ildən-ilə artır.

Ölkəmizdə dayanıqlı inkişaf ideyalarını ali təhsil sahəsində də həyata keçirmək istiqamətində addımlar atılır. Belə ki, respublikanın bir çox universitetlərində, müxtəlif kurslarda mövzuya aid beynəlxalq konfranslar, trening-kurslar və debatlar keçirilir. Lakin apardığımız təhlil nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, dayanıqlı inkişaf sistemində ekoloji konsepsiya öz güclü mövqelərini saxlayır. Dayanıqlı inkişaf konsepsiyası yalnız ekologiyaya dair ixtisas və fakültələrdə ekoloji məsələlərin açıqlanması ilə məhdudlaşır. Çox az sayda ali məktəblərdə dayanıqlı inkişaf sahəsində müvafiq metodiki müşayiətlə təmin olunan, sosial-iqtisadi fənlər blokunu daxil edən integrativ təhsil proqramları həyata keçirilir.

Dayanıqlı inkişaf üçün yalnız ekoloji, təbiətin mühafizəsi üzrə kursların təşkili yetərli deyil. Dayanıqlı inkişaf ideyalarını ümumi və xüsusi kurslara inteqrasiya etdirmək, ali və orta məktəbin qarşılıqlı təsirlərini gücləndirmək lazımdır. Təhsilin ekologiyası bu prosesdə geniş yer tutur.

Bu gün üçün xüsusi və vacib problemlərdən biri dayanıqlı inkişafa xidmət edən pedaqoji kadrların hazırlanmasıdır.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, bu gün cəmiyyətlə, bizneslə ətraf mühit arasında ziddiyyətli mövqedir. Bunlardan birində arzuolunan nəticələr digərində arzuolunmaz nəticələrə səbəb olur. Eyni vəziyyət cəmiyyətdə mövcud olan qüvvələr tərəfindən müxtəlif cür qiymətləndirilir. Beləliklə, dayanıqlı inkişaf mümkün

nəticələri qabaqcadan görə bilmək, qarşılıqlı təsirləri işə salmaq bacarıqlarını tələb edir [Huber, S., Berchtold, C., Kummert, R. & Kyburz-Grabner, R. (2001). Ernährung heute und morgen. Interdisziplinäre Materialien zu Produktion, Verarbeitung, Handel und Konsum. Aarau: Bildung Sauerländer]. Buna işə bütövlükdə o zaman nail olmaq mümkündür ki, cəmiyyətə və onun bir sahəsi olan təhsilə innovativ sistem kimi baxılsın.

Problemin aktuallığı. BMT-nin “Dayanıqlı inkişaf məqsədləri proqramı” bütün sahələrdə olduğu kimi, dünya təhsil sistemlərinin, o cümlədən Azərbaycan Respublikası təhsilinin də qarşısına bir sıra mühüm vəzifələr qoyur. Təhsildə dayanıqlı inkişafa nail olmaq ölkənin gələcəyinin təmin olunmasında, təhsilin hamı üçün əlçatanlığının təmin olun-

masında və keyfiyyətinin yüksəldilməsində mühüm əhəmiyyətə malik olduğundan problem aktualdır və onun işlənilməsi bu sahədə müəyyən müvəffəqiyyətli nəticələrin alınmasına yardımçı ola bilər.

Problemin elmi yeniliyi. Problem özü və araşdırılan məsələlər yenidir. Burada araşdırılan məsələlər ölkəmizdə dayanıqlı inkişaf kontekstində təhsilimizdə bir sıra mühüm amillərin nəzərə alınmasını və yeniliklərin aparılması sahəsində irəli sürülən təkliflərin reallaşdırılmasını zəruri edir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə araşdırılanlar və irəli sürülən təklif və fikirlər təhsil sahəsində, xüsusən ali pedaqoji təhsil sahəsində çalışan müəllimlərin bu istiqamətdə işlərində müəyyən yeniliklərin aparılmasında onlara praktik köməklik edə bilər.

Ədəbiyyat:

1. Əliyev, H. Ə. Təhsil millətin gələcəyidir (Tərtib edənlər: M. Mərdanov, Ə. Quliyev). / H. Əliyev. - Bakı: Təhsil, - 2002.
2. Бартнев, В.И. Связка «безопасность – развитие» в современных западных исследованиях /Международные процессы. 2015. Т.13. № 3
3. Осмоловская, И.М. Междисциплинарный подход в решении дидактических проблем в российском образовании // Ценности и смыслы. 2016. № 4
4. Преобразование нашего мира: повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года [Электронный ресурс] // ООН, Нью-Йорк, 2015 –44с. http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/ares70d1_ru.pdf

E-mail: nargiz_ahmedova@mail.ru
Redaksiyaya daxil olub: 22.10.2024.